

*До спеціалізованої вченої
ради ДФ 61.081.2024
Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

Святошнюк Арини Леонідівни

на дисертацію Хрещевої Олександри Георгіївни

**на тему: «Законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарської
кооперації в Україні: сучасний стан та перспективи»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми роботи. Актуальність, а також наукова новизна дисертаційного дослідження здобувачки О. Г. Хрещевої безумовно не викликає сумнівів. Сільськогосподарська кооперація має вагомим значення для соціально-економічного піднесення України, яка є аграрною державою. При цьому, варто констатувати, що розвиток національного кооперативного сектору економіки не є динамічним. Для відновлення розвитку сільськогосподарської кооперації 21 липня 2020 року Верховною Радою України було прийнято нову редакцію Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» та внесено зміни до низки інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність сільськогосподарських кооперативів, зокрема Закону України «Про кооперацію», Господарського кодексу України, Цивільного кодексу України. Втім, окреслене оновлення законодавчої бази не стало наріжним каменем для забезпечення повноцінного та ефективного функціонування сільськогосподарських кооперативів, оскільки у законодавстві, присвяченому сільськогосподарській кооперації, залишаються прогалини, неточності,

недоопрацювання, що свідчить про необхідність пошуку шляхів його удосконалення. Станом на сьогодні вітчизняна наука аграрного права не містить необхідного обсягу наукових досліджень сучасного стану та перспектив вдосконалення законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

Вищезазначене свідчить про актуальність дисертаційного дослідження на тему: «Законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні: сучасний стан та перспективи».

Практичне значення дослідження. Дисертація О. Г. Хрищевої має важливе практичне значення, оскільки обґрунтовані у дисертаційній роботі авторські висновки та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у правотворчості, у правозастосовній діяльності, у навчальному процесі, у правороз'яснювальній та правовиховній роботі.

Так, результати дослідження було впроваджено у діяльності товариства з обмеженою відповідальністю «ЮНЕЙШН» (Довідка про впровадження №10/09 від 10.09.2024 року), Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України (Довідка про впровадження №1-05/08-24 від 05.08.2024 року), кафедри цивільно-правових дисциплін економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Акт впровадження від 31.10.2024 року).

Також констатуємо зв'язок дисертаційної роботи Олександри Георгіївни Хрищевої із планом науково-дослідної роботи кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова на 2018-2022 рр. «Приватно-правове регулювання суспільних відносин в Україні: проблеми теорії та практики» №345 (державний реєстраційний номер 0123U102606) та на 2023-2027 рр. «Забезпечення прав і законних інтересів учасників правовідносин, що виникають у сфері приватного права: проблеми теорії та практики» №175 (державний реєстраційний номер 0118U004432).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації.

Дисертаційне дослідження О. Г. Хріщевої є оригінальним науковим дослідженням актуальних в теоретичному та практичному аспекті вивчення проблем законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні.

Наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими.

Обґрунтованість та достовірність отриманих дисертанткою результатів підтверджується тим, що дослідження побудовано на значній джерельній базі, яка включає національні закони та підзаконні нормативно-правові акти у галузі сільськогосподарської кооперації, законодавчі акти зарубіжних держав, наукові праці вітчизняних та закордонних авторів в окресленій сфері дослідження, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні матеріали Державної служби статистики України, зарубіжні аналітичні матеріали тощо (список використаних джерел налічує 347 позицій).

Авторка вдається до критичного аналізу поглядів науковців з окресленої тематики.

Обсяг використаних у дисертації джерел забезпечує належний рівень інформативності роботи.

Поставлена мета дисертаційного дослідження – з'ясування сучасного стану і тенденцій розвитку законодавчого забезпечення сільськогосподарської кооперації в Україні, а також розроблення і обґрунтування рекомендацій та пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства у сфері сільськогосподарської кооперації – досягнута, а необхідні для досягнення мети завдання успішно вирішені. Об'єкт і предмет дослідження узгоджені з метою дисертаційної роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, наведених у дисертації, підтверджується використанням дисертанткою комплексу релевантних методів наукового пізнання. Задля досягнення мети дослідження та розв'язання поставлених у дисертаційній роботі завдань було

комплексно застосовано діалектичний метод, метод інтерпретації, історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-логічний та логіко-юридичний методи, метод правового моделювання тощо.

Про високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на 9 міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Дисертація виконана на високому науковому рівні та належно оформлена. Робота викладена державною мовою та має чітку структуру, яка повністю відповідає оголошеним дослідницьким завданням, що, на наш погляд, в достатній мірі сформувавши базис для успішного розкриття теми та досягнення поставленої мети.

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з яких: основний зміст – 161 сторінка; список використаних джерел – 42 сторінки; додатки – 8 сторінок.

Дисертантка провела глибокий та детальний аналіз досліджуваних питань, показала себе вдумливим, об'єктивним, уважним до деталей дослідником.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, розробленими та представленими у ній науковими положеннями, висновками та рекомендаціями дає змогу зробити висновок про належний рівень їх обґрунтованості та достовірності.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження Олександри Георгіївни Хріщевої є першим у вітчизняній науці аграрного права комплексним дослідженням сучасного стану та перспектив законодавчого забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні після істотного оновлення законодавства у сфері сільськогосподарської кооперації, зокрема введення в дію 15 листопада 2020 року Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» у новій редакції.

У дисертаційній роботі викладено наукові положення, висновки та рекомендації, які мають наукову новизну та свідчать про особистий внесок авторки у розвиток науки аграрного права.

Елементом новизни є обґрунтування авторкою висновку, що у Законі України «Про кооперацію» та Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» у новій редакції відсутні норми, присвячені охороні навколишнього природного середовища, положення, які б закріплювали орієнтованість сільськогосподарської кооперації на забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави, простежується неповноцінне орієнтування спеціального законодавства про сільськогосподарську кооперацію на забезпечення сталого сільського господарства, недостатня увага приділяється питанню гендерної рівності у сфері сільськогосподарської кооперації.

Вагомим здобутком є сформована вперше пропозиція з удосконалення кооперативного законодавства України шляхом внесення змін до ст.4 (Основні принципи сільськогосподарської кооперації) Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», а також ст.4 (Основні принципи кооперації) Закону України «Про кооперацію», а саме: законодавчого закріплення принципу гендерної рівності та гендерної інтеграції у кооперативі (сільськогосподарському кооперативі), який передбачає недопущення дискримінації за ознакою статі, забезпечення рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків – членів кооперативу (сільськогосподарського кооперативу), рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень, рівної оплати праці, однакового доступу до керівних посад та кооперативної освіти, що сприятиме реалізації гендерної демократії, справедливості та паритету у кооперації (сільськогосподарській кооперації).

Авторкою слушно обґрунтовано необхідність доповнення ч.1 статті 3 «Основні цілі сільськогосподарської кооперації» профільного Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» пунктом 6 наступного змісту: «забезпечення сталого сільського господарства, спрямованого на досягнення

економічної, продовольчої та екологічної безпеки держави» задля ефективної реалізації у подальшому цілей сталого розвитку України та наближення сільськогосподарських кооперативів до європейської моделі сільськогосподарської кооперації.

Заслуговує на позитивну оцінку пропозиція розширити та деталізувати поняття «сільськогосподарська дорадча діяльність», визначене у ст.1 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», шляхом закріплення сільськогосподарських кооперативів серед переліку отримувачів дорадчих послуг на рівні із особистими селянськими та фермерськими господарствами.

Варта уваги здійснена здобувачкою авторська періодизація розвитку сільськогосподарської кооперації у незалежній Україні в контексті її законодавчого забезпечення, у хронологічному порядку виокремлено такі періоди: «I період: 1992-1997 роки; II період: 1997-2003 роки; III період: 2003-2009 роки; IV період: 2009-2013; V період: 2013-2020 роки; VI період: з 2020 року – до сьогодні».

Дисертанткою пропонується удосконалити проект цифрового дорадництва, який представлено системою відповідних веб-ресурсів, в контексті акцентування уваги на регіональній специфіці сільськогосподарського дорадництва шляхом запровадження в Україні регіональних веб-платформ цифрового дорадництва, які будуть сприяти нівелюванню стримуючих чинників для доступу суб'єктів аграрного господарювання до інформаційно-консультаційних послуг сільськогосподарських дорадників, сільськогосподарських дорадчих служб.

У роботі запропоновано ґрунтовні авторські визначення законодавчих понять «кооперація», «сільськогосподарська кооперація» та «кооперативна освіта», передбачених Законами України «Про кооперацію» та «Про сільськогосподарську кооперацію».

Так, сільськогосподарську кооперацію пропонується розглядати як «сукупність автономних та незалежних кооперативних організацій (сільськогосподарських кооперативів та сільськогосподарських

кооперативних об'єднань), члени яких, пов'язані фінансовими та матеріально-технічними ресурсами, провадять спільну господарську та іншу діяльність, спрямовану на забезпечення сталого сільського господарства, а також досягнення економічної, продовольчої та екологічної безпеки держави, на засадах добровільності, демократії та рівності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб».

У дисертації сформульовано корисну пропозицію удосконалити положення Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» шляхом доповнення частини 3 статті 12 пунктом 5 та визначення, що до основних обов'язків члена сільськогосподарського кооперативу відноситься «дотримання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища задля забезпечення екологічної безпеки держави».

Актуальною є пропозиція з удосконалення змісту кооперативного законодавства шляхом доповнення Закону України «Про кооперацію» статтею 23-1 «Екологічні засади діяльності кооперативів», яка визначає, що «кооперативна організація забезпечує дотримання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища задля забезпечення екологічної безпеки держави».

У роботі набули подальшого розвитку наукові положення щодо упорядкування та вдосконалення правових норм, які регулюють створення та діяльність кооперативів, зокрема, сільськогосподарських, шляхом запровадження в Україні моделі загального правового регулювання кооперації, яка буде базуватися на єдиному концептуальному кодифікованому акті – Кооперативному кодексі України.

Цінним є висновок про те, що Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» у поточній редакції формує корпоративно-кооперативну модель сільськогосподарської кооперації із акцентом саме на корпоративність, відбувається трансформація кооперативних правовідносин у корпоративно-кооперативні, що є певним чином негативним явищем, оскільки трансформує традиційний підхід до сутності сільськогосподарської кооперації, що як

наслідок, поступово може призвести до втрати кооперативної ідентичності, культурної самобутності сільськогосподарських кооперативів.

Варто підтримати міркування дисертантки в контексті необхідності перегляду принципу фінансування та державної підтримки дорадчої діяльності в Україні у повоєнний період та внесення змін до ст.5 Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» шляхом закріплення оновленої системи фінансування дорадчої діяльності, яка передбачає використання різних джерел із закріпленим відсотковим вираженням розміру фінансування: «Дорадча діяльність проводиться за рахунок коштів: державного бюджету – 25%; місцевих бюджетів: бюджет області – 40% та бюджет територіальної громади – 35%. Додатковим (в силу непостійного характеру) джерелом фінансування дорадчої діяльності виступають гранти, проекти та програми міжнародної технічної допомоги, благодійні внески фізичних та юридичних осіб, інші джерела, не заборонені законом».

Дисертаційна робота містить також низку інших цікавих та ґрунтовних висновків та пропозицій.

Високим рівнем аналізу відзначається дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання та розвитку сільськогосподарської кооперації, що дозволило здійснити узагальнення існуючого досвіду та зробити висновки щодо можливості його використання в Україні.

Констатуємо, що за рівнем наукової новизни представлені у дисертаційній роботі результати відповідають рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Повнота викладення основних результатів дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження. Повнота викладення основних результатів дисертації відповідає встановленим вимогам. Кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний зміст роботи, засвідчує належний рівень апробації отриманих результатів дослідження. За результатами роботи над дисертацією авторкою опубліковано 14 наукових праць, у яких достатньо повно відображено основні результати та висновки

проведеного дослідження: 6 – статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 8 – тези доповідей в збірниках матеріалів наукових конференцій. Результати, ідеї та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, а також пройшли апробацію на 9 всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Дотримання академічної доброчесності. Констатуємо, що у дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності. Дисертація пройшла перевірку на академічний плагіат. Оригінальність тексту складає 92,62%. Із наукових праць, які були опубліковані у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ідеї, положення та висновки, які отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. На нашу думку, потребує додаткової аргументації пропозиція здобувачки щодо доцільності доповнення Закону України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні» окремим розділом, присвяченим сільськогосподарській кооперації, в якому передбачити широкий спектр заходів державної підтримки сільськогосподарських кооперативів.

2. У дисертації наведено значну кількість цінних та ґрунтовних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України, зокрема Закону України «Про кооперацію», Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», Закону України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні», Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» тощо. На наш погляд, дисертантці доцільно було б направити окреслені у роботі пропозиції до Міністерства аграрної політики та продовольства України для опрацювання, за результатами якого отримати відповідний акт впровадження, що б значно підсилило практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Втім, зазначені міркування носять характер уточнень та побажань і не

впливають на загальну позитивну оцінку результатів дисертаційного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Вважаємо, що дисертація Олександри Георгіївни Хріщевої на тему: «Законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні: сучасний стан та перспективи» є самостійно підготовленою, оригінальною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка за актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, обсягом проведених досліджень відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка - Хріщева Олександра Георгіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

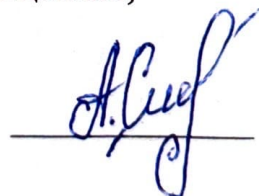
Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Одеського національного

університету імені І.І. Мечникова

Арина СВЯТОШНЮК

